

ครูคนตรีของแผ่นดิน

อาจารย์วิโรจน์ เอี่ยมสุข
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

พลกนิกรชาวไทยทุกคน ล้วนทราบกัน
เต็มหัวใจว่า ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาในรัชกาลนี้
ประเทศไทย ประชาชนชาวไทย สามารถเดิน
ทางผ่านกาลเวลามาได้ด้วยความราบรื่น มี
ความสุข มีความอบอุ่น มีความภูมิใจในความ
เป็นไทยสามารถยืนหยัดเสมอชนชาติอื่นในโลก
ได้อย่างตระหงาย ก็ด้วยพระบารมีของพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๑๐ แห่งบรมราช
จักรีวงศ์ของประเทศไทยเท่านั้น พระองค์ทรงทุ่มเท
พระราชหฤทัยบำเพ็ญพระราชกรณียกิจ อันเป็น
คุณเอนกอนันต์แก่ชาติบ้านเมือง สร้างความ

เจริญ สร้างความเป็นปึกแผ่นแก่ปวงชนชาวไทย
ไม่น้อยหน้าชาติอื่น

เป็นที่ประจักษ์โดยทั่วไปทั้งแผ่นดินไทย
และนานาชาติอารยประเทศว่า พระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวทรงมีพระอัจฉริยภาพในงาน
ด้านต่าง ๆ มากมายและพระอัจฉริยภาพในทุก ๆ
ด้านของพระองค์ท่านก็ล้วนเป็นคุณูปการแก่
ประเทศชาติและประชาชนอย่างมหาศาล พระ
อัจฉริยภาพในงานทุกงานของพระองค์ท่าน
ปรากฏขึ้นแสดงให้เห็นถึงความที่ทรงรอบรู้อย่าง
เอกอุ ถึงกับกล่าวได้ว่า ทรงอยู่ในฐานะ “ครู” ของ

งานด้านต่าง ๆ เช่น งานช่าง งานค้นคว้าวิจัย งานด้านสังคมและเศรษฐกิจ งานด้านศิลปะและวัฒนธรรม เป็นต้น

ดนตรี เป็นศาสตร์อย่างหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรอบรู้้อย่างเชี่ยวชาญและนำมาใช้งานได้อย่างยอดเยี่ยม เมื่อกล่าวถึงความ เป็นครู ก็จะพบว่าไม่ว่าจะมองลักษณะพื้นฐานของความเป็นครูด้านใด ก็สามารถเห็นพระองค์ท่านทรงเป็นครูได้ทุกด้าน ขอกล่าวถึงหัวข้อของความเป็นครูด้านดนตรีย่อ ๆ เพื่อให้แสดงพระอัจฉริยภาพของพระองค์ท่านดังนี้

1. ความแตกฉานในศาสตร์

ลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของครู ก็คือต้องมีความรู้ในสิ่งที่ตนเองนำมาสอนผู้ที่สามารถสอนผู้อื่นได้ ย่อมมิใช่มีเพียงความรู้ หากแต่ต้องรู้อย่างแตกฉาน รู้เหตุรู้ผล รู้ที่มาที่ไป รู้ภูมิลักษณะขององค์วิชาอธิบายได้ทุกแง่มุม แก้ปัญหาได้ทุกชั้นตอน ในเรื่องของดนตรีศาสตร์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นเช่นนั้นการเรียนรู้เรื่องดนตรีของพระองค์มิใช่เพียงฝึกหัดสมัครเล่น ทรงได้ศึกษาเล่าเรียนมาอย่างถูกแบบแผน ทรงเริ่มต้นเรียนดนตรีครั้งแรกที่สวิตเซอร์แลนด์กับครูดนตรีชาว Alsace ชื่อ Weybrecht โดยทรงศึกษาและฝึกฝนตามโน้ตและการบรรเลงดนตรีแบบคลาสสิกเป็นพื้นฐานนานกว่า 2 ปี ทรงเลือกเครื่องดนตรีเป็นเครื่องเป่าได้แก่ แซ็กโซโฟน และ แคลริเน็ต (2539: 25) หลังจากนั้นได้ทรงดนตรีมาตลอด แม้จนเสด็จนิวัตยังประเทศไทย ก็ยังทรงศึกษาเพิ่มเติมต่ออีกกับพระเจนดุริยางค์ ซึ่งในเรื่องนี้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ได้นิพนธ์ไว้ว่า “คุณพระเจนดุริยางค์นั้นเป็นอีกท่านหนึ่งที่กราบ

บังคมทูลแนะนำเกี่ยวกับการดนตรี โปรดคุณพระเจนฯ มาก ทรงพิมพ์ตำราที่คุณพระเจนฯ ประพันธ์ขึ้นทุกเล่ม ระหว่างการพิมพ์และตรวจรูปได้ความรู้เกี่ยวกับดนตรีมากส่วนไหนที่ไม่เข้าพระทัยก็รีบรับสั่งถามคุณพระเจนฯ” (2539: 4)

ในเรื่องของดนตรีนั้น ทรงสนพระราชหฤทัยลึกซึ้งถึงขั้นทรงศึกษากลไกการทำงานของเครื่องดนตรี ทรงศึกษาธรรมชาติของเสียง (Acoustic of Sound) ดังนั้นจึงทรงเข้าพระทัยในขั้นตอนการทำงานของเครื่องดนตรี ถึงขั้นมีพระปรีชาชอุมแซม ปรับแต่งเครื่องดนตรีได้ด้วยพระองค์เอง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ไม่เพียงแต่ทรงสนพระราชหฤทัยในฐานะผู้นิยมคุณค่าของดนตรีเท่านั้น แต่ถึงกับทรงสนพระราชหฤทัยศึกษาจนเป็น “ผู้รอบรู้” ทางด้านดนตรีอย่างแท้จริงอีกด้วย

2. ความสามารถในการสร้างสรรค์และพัฒนา

มิเพียงทรงมีความรอบรู้ ในดนตรีศาสตร์เท่านั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงพระอัจฉริยภาพในการนำเอาความรู้ที่นำมาสร้างสรรค์และพัฒนาอีกด้วย สิ่งที่ปรากฏแก่สายตาชาวโลกก็คือ บทเพลงพระราชนิพนธ์ในรูปแบบที่น่าอัศจรรย์จำนวนมากของพระองค์ท่าน

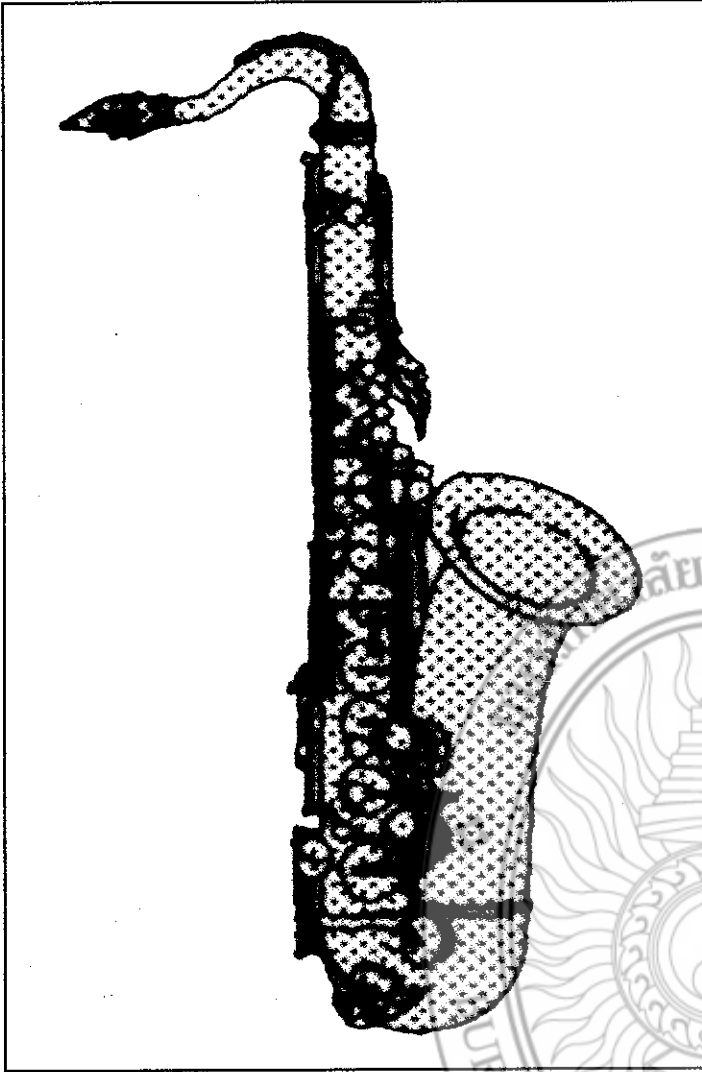
บทเพลงที่ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้น ไม่เพียงแต่เป็นบทเพลงที่ถูกรังสรรค์ขึ้นด้วยความรอบรู้ทางทฤษฎีดนตรีอันแตกฉานเท่านั้น หากแต่กล่าวได้ว่าเป็นบทเพลงอันน่าอัศจรรย์เนื่องเพราะว่าทุก ๆ บทเพลงมิใช่ทรงสร้างขึ้นด้วยแรงบันดาลใจพระราชหฤทัยให้เป็นไปตามกระแสนิยมเท่านั้น ทว่าเต็มไปด้วยความคิดสร้างสรรค์

ที่จะให้แปลกไปกว่ารูปแบบเดิม ๆ และมีรูปแบบที่หลากหลายออกไป โดยการทรงนำทั้งทฤษฎีการประพันธ์ (Melody Writing) ทฤษฎีการดำเนินคอร์ด (Chord Progression) กาทรงเลือกใช้นับไดเสียง (Scale) ที่แปลกออกไปเช่น ทรงใช้นับไดเสียงบลูส์ (Blues Scale) หรือนับไดเสียงโครมาติก (Chromatic Scale) มาใช้ในการพระราชนิพนธ์ บ้างก็ต่าง ๆ ที่ทรงเลือกมาใช้ ทำให้บทเพลงพระราชนิพนธ์มีความแปลกกว่าเพลงโดยทั่วไป การดำเนินไปของบทเพลงเต็มไปด้วยความไพเราะ ความน่าอัศจรรย์ที่เหนือความคาดหมาย นอกจากนั้นยังแสดงพระอัจฉริยภาพให้ประจักษ์อีกดังเช่นพระองค์ทรงพระราชนิพนธ์ได้หลากหลายรูปแบบเช่น เพลง คลาสสิก (ตัวอย่างเช่นบทเพลงชุด Kinari Suite) เพลงบลูส์ (ตัวอย่างเช่นเพลง แสงเทียน ชะตาชีวิต ดวงใจกับความรัก ฯลฯ) เพลงมาร์ช (ตัวอย่างเช่นเพลง มาร์ชราชวัลลภ มาร์ช ราชนาวิกโยธิน เพลงธงไชยเฉลิมพล ฯลฯ) เพลงวอลท์ซ (ตัวอย่างเช่นเพลงลมหนาว แก้วตาขวัญใจ ฯลฯ) เพลงรูปแบบดิกซ์แลนด์แจ๊ส (ตัวอย่างเช่นเพลงลายคราม) Oh I say (ศุภรัลัญลักษณ์) ทรงพระราชนิพนธ์เพลงประจำสถาบันต่าง ๆ เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (มหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ยุงทอง) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (เกษตรศาสตร์) เป็นต้น การทรงพระราชนิพนธ์เพลงหลากหลายรูปแบบได้มากเช่นนี้ แสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงเป็นอัจฉริศิลป์โดยแท้ ทรงมีพระปรีชาสามารถนำเอาความแตกฉานทางดนตรีมารังสรรค์งานศิลปะทางเสียงได้อย่างเหลือเลิศ เป็นที่ยอมรับทั้งปวงชนชาวไทยและนานาชาติในระดับสากล

3. ความเมตตา

ครูนั่นต้องมีธรรมชาติหนึ่ง ผ่องแผ้วความรู้สึกนึกคิด นั่นคือ “ความเมตตา” ธรรมชาตินี้จะทำให้ครูมีความมุ่งมั่นที่จะสั่งสอนศิษย์ให้มีความเจริญทั้งในด้านความรู้ขององค์วิชาและการดำเนินชีวิต พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแสดงให้เห็นประจักษ์ว่าพระองค์ทรงมีพระราชหฤทัยที่เปี่ยมด้วยพระเมตตาต่อบุคคลต่าง ๆ ตลอดเวลา

ในด้านดนตรีนั้น ทรงเมตตาสั่งสอนให้ความรู้ทางดนตรีแก่บุคคลต่าง ๆ ด้วยพระองค์เอง เช่น ทรงแนะนำ (สอน) การใช้บันไดเสียงบลูส์แก่พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ เมื่อทรงเสด็จนิวัตพระนครใหม่ ๆ พระราชทานพระราชวโรกาสให้พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ ถวายความสามารถในการประพันธ์เพลง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเล่าในนิพนธ์ของพระองค์ว่า “นอกจากทรงเล่นดนตรีแล้วยังทรงสอนให้ผู้อื่นเล่นด้วย เคยเล่าพระราชทานว่าได้สอนคนตาบอดเล่นดนตรี สอนลำบากเพราะเขาไม่เห็นท่าทาง เมื่อพยายามอธิบายจนเข้าใจสามารถเป่าออกมาเป็นเพลงไพเราะได้ หรือแม้แต่ไนต์เดียวไนตอนแรก ดูสีหน้าเขาแสดงความพอใจและภูมิใจมาก” (2539: 4) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคลผู้ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาทและข้าราชการบริพารได้เล่นดนตรีและทรงสอนด้วยพระองค์เองในหลายโอกาสดังเช่นทรงสอนและสนับสนุนพระราชโอรสและพระราชธิดา ทรงเครื่องดนตรีต่าง ๆ ทรงสอนการเป่าและดูแลรักษาแตรแก่ข้าราชการบริพารวงแตรวง “สหภาพพัฒนา” (2529) ทรงแนะนำเทคนิคการบรรเลงเครื่องดนตรี และรูปแบบการบรรเลงเพลงประเภท

ต่าง ๆ แก่นักดนตรีที่เล่นดนตรีถวาย เช่นวงดนตรีลายคราม วงดนตรี อ.ส.วันศุกร์ และนักดนตรีประจำวงดนตรีของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ นอกจากทรงสอนแล้ว ด้วยพระราชหฤทัยเมตตาพระองค์ยังทรงพระราชทานโอกาสแก่บุคคลในการได้รับความรู้ทางดนตรี เช่นส่งเสริมให้ศึกษาดนตรีเพิ่มเติมในต่างประเทศ นอกจากนี้ยังทรงพระราชทานโอกาสแก่บุคคลผู้มีความสามารถทางดนตรีและการแต่งเพลงให้มีส่วนร่วมแสดงความสามารถถวายพระองค์ เช่นการ

แต่งเพลงถวาย หรือแสดงดนตรีถวาย เป็นต้น

4. การกระทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี

การพระราชนิพนธ์ บทเพลงพระราชนิพนธ์ที่ดี การจัดตั้งวงดนตรี อ.ส.วันศุกร์ที่ดี หรือแม้แต่การทรงเป็นผู้นำวงดนตรี “สหายพัฒนา” ล้วนแล้วแต่เป็นพระราชกรณียกิจที่แสดงถึงความเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ข้าราชการบริพาร และปวงชนชาวไทย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแสดงให้เห็นว่าสิ่งต่าง ๆ อันเป็นกิจกรรมที่ดีงาม สร้างสรรค์สังคม

นั้นสามารถกระทำได้ และได้ทรงกระทำเป็นตัวอย่างการซ่อมแซมเครื่องดนตรีด้วยพระองค์เอง ก็เช่นกัน แสดงให้เห็นถึงความวิริยะพากเพียรที่ทรงมี เป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคคลอื่น

5. การมีวิสัยทัศน์กว้างไกล

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักดีว่า ดนตรีเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ประชาชนสามารถใกล้ชิดพระองค์ท่านและพระองค์ท่านใกล้ชิดประชาชน บทเพลงพระราชนิพนธ์เป็นสิ่งที่ทรงโปรดให้เผยแพร่สู่ประชาชนอย่างเป็นทางการ ประชาชนได้ทราบว่าพระเจ้าอยู่หัวทรงห่วงใยพลสกนิกกรอย่างไร เช่น เพลงพรปีใหม่ เป็นต้น นอกจากพระองค์ทรงใช้ดนตรีเพื่อสำราญพระราชฤทัยแล้ว ยังทรงใช้ดนตรีเป็นสื่อให้ทรงสามารถใกล้ชิดกับประชาชนด้วย ดังเช่นประเพณี “วันทรงดนตรี” การที่พระองค์ทรงดนตรีที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ที่ทรงถือปฏิบัติเป็นพระราชกรณียกิจ สืบเนื่องกันถึงกว่าสิบปี ประเพณีนี้ทำให้นิสิตนักศึกษา มหาวิทยาลัยต่างรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ท่านที่ทรงใกล้ชิดอย่างไม่ถือพระองค์

ในเรื่องการมีพระเนตรอันยาวไกลนั้น การก่อตั้งสมาคมดนตรีแห่งประเทศไทยก็เป็นพระราชดำริหนึ่งของพระองค์ท่านที่มีพระประสงค์ให้มีความมั่นคงเป็นปึกแผ่นในสังคมผู้ประกอบอาชีพดนตรีสากล ดังหนังสือ ๓ สถิตินดวงใจ นรินทร์ กล่าวเรื่องนี้ว่า “จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ และนายเอื้อ สุนทรสนาน หัวหน้า

วงดนตรีสุนทราภรณ์ รวมตัวบรรดานักดนตรีทั้งหลาย จัดตั้งเป็นชมรมดนตรีในขั้นต้น และเมื่อเป็นปึกแผ่นดีแล้ว จึงได้จัดตั้งเป็นสมาคมดนตรีแห่งประเทศไทย ซึ่งต่อมาได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ด้วย (2539: 51)

ในด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมดนตรีไทย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ได้ทรงละเลยแม้แต่น้อย ด้วยทรงทราบว่าดนตรีไทยเป็นศิลปะที่สำคัญของชาติ เป็นมรดกทางวัฒนธรรม สมควรที่จะอนุรักษ์ไว้ไม่ให้เสื่อมสูญหรือผันแปรไปจากเดิม พระองค์ทรงมอบพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ให้กรมศิลปากร ดำเนินการจัดพิมพ์โน้ตเพลงไทยที่ได้รวบรวมบันทึกไว้ ด้วยพระราชประสงค์ดังพระบรมราชโองการดังนี้ “นอกจากจะดำเนินตามความประสงค์เดิมเพื่อรักษาศิลปะที่สำคัญของชาติไทยไว้ไม่ให้เสื่อมสูญผันแปรไปแล้ว ยังเป็นการเผยแพร่วิชาดนตรีของไทยออกไปในหมู่ประชาชนผู้สนใจให้เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายกว้างขวางยิ่งขึ้นอีกด้วย” (2539: 53)

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ยังทรงริเริ่มให้มีการวิจัยเกี่ยวกับดนตรีไทยในเรื่องระบบเสียงดนตรีไทย โดยทรงมีพระราชดำริให้ศึกษาาระบบเสียงของดนตรีไทยในแง่ฟิสิกส์ โดยดำเนินการวัดเสียงเครื่องดนตรีไทยแจกแจก ความถี่ที่มีหน่วยเป็นเฮิรตซ์ (Cycle/Second) (2510: ไม่ปรากฏเลขหน้า)

พระราชภารกิจที่กล่าวมานั้น ล้วนแล้วแต่บ่งบอกถึงสายพระเนตรอันยาวไกลของพระองค์ ในอันที่จะสร้างความแข็งแกร่งให้กับกิจการดนตรีทั้งไทยและสากล รวมทั้งเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาติอีกด้วย

จากบทสรุปในหัวข้อต่าง ๆ ที่กล่าวมา ย่อมเป็นเครื่องแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงอยู่ในฐานะของความเป็น “ครูดนตรีของแผ่นดิน” โดยสมบูรณ์

บรรณานุกรม

กิตติ ศรีเปารยะ. (2540) วิเคราะห์ทำนองเพลงพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.

ปริญญาานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหิดล. กรุงเทพฯ.

จิตรลดา, โรงเรียน. (2539) ๓ สถิตินดวงใจนิรันดร์. โรงเรียนจิตรลดา. กรุงเทพฯ.

บุญช่วย ไสวัตร และคนอื่น ๆ. (2510) เอกสารโครงการศึกษาระบบเสียงดนตรีไทยในพระราชดำริ.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.

